

98'in YORUMU ve 99'dan BEKLENTİLER

İzzettin ÖNDER
İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi

Enflasyonda hedefin tutturulamaması bir yandan enflasyonun niteliğine, diğer yandan da büyüme hızının hedefi aşmış olmasına bağlı bulunmaktadır. Türkiye'de yaşanan enflasyon yapısal olduğundan, üretimde verimlilik yükseltilmedikçe istenen hedeflere varılamayacağı açıktır.

Öte yandan, 1998 için gerçekleşen büyüme oranı, hedeflenen % 3.5'in üstünde, % 4.5 olarak gerçekleşmiş bulunmaktadır.

1998 boyunca enflasyonla mücadelede kısa dönemli bastırma önlemleri ile yürütülmeye çalışılmıştır. Bütçe içinde ancak % 6 dolaylarında bir paya sahip olan kamu yatırımlarının daraltılması yanında, personel ödemeleri de baskı altına alınmıştır. Böylece, enflasyonla mücadelenin büyük yükü kamu emekçileri ve kamu altyapı yatırımları üzerine yıkılmıştır.

1998 yılında IMF ile "yakından izleme" programına girilmiştir. Bu programa göre, kamu kesimi disiplin altına alınacak, özelleştirme hızlandırılacak, dış açık denetlenecek, sosyal güvenlik, vergi ve tarım alanlarında reform yapılacaktır. Vergi alanında bir yasa çıkarılarak gelir

kavramı değiştirildi. Hayat standardı esası kaldırıldı, götürü usule son verildi, kayıtdışı alan kapsamaya çalışıldı ve vergiyi topluma yaymaya yönelik daha başka önlemler alındı. Ancak bu yasa finans kesiminde elde edilen gelirleri de kapsamaya yöneldi.

Finans kesiminin vergi yasasını protestoya yönelik eylemi, 1998'de giderek yükselen küresel mali krizden de büyük destek alarak, içeride gecelik faiz haddinin % 70'lerden % 130'lara yükselmesine neden oldu. Sosyal güvenlik ve tarım alanlarında ise bir değişiklik yaşanmadı.

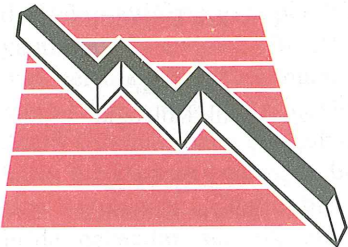
1998 yılı büyüyen küresel krizin ilk haberci yılı oldu. Ekonomide yaşanan olumsuz beklenti iç dengeleri etkiledi ise de, bu etki ne büyüme oranının ne de enflasyonun denetlenmesinde ciddi rol oynadı; büyüme hızı hedefini aşarken enflasyon da istenen boyutlara çekilmedi.

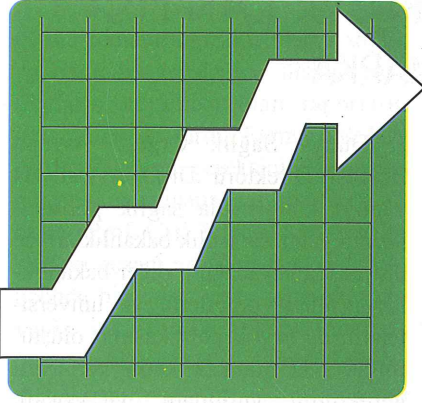
Ekonomik performans; temelde yatırım, istihdam, teknoloji düzeyi ve verimlilik gibi faktörlere dayanarak, kamu dengesi, cari denge, faiz haddi ve enflasyon gibi göstergelerde yansır. Uzun dönemde, temel faktörlerle uç göstergeler aynı yönde hareket eder. Temel faktörler olumlu olduğu sürece, göstergelerden de olumlu sinyaller alınır. Ancak, kısa dönemde temel faktörlerle uç göstergeler zıt yönde hareket ediyor olabilir. Örneğin, yatırımlar kısıp, işsizlik artarken, kamu dengesi olumlu olabilir ve enflasyonun denetiminde başarı sağlanmış gibi bir görüntü alınabilir. İşte, IMF denetim ve gözetimindeki Türkiye böyle bir görüntü yaratma çabası içinde bulunmaktadır.

1998 yılı, giderek yükselen bir tempo içinde 20 yıldır devam edegelen enflasyona karşı girilen üç yıllık mücadelenin ilk yılını oluşturmıştır. Programa göre, 1998 sonunda %50'ye çekilecek olan enflasyon, 1999'da % 35'e ve 2000 yılında da tek haneli orana indirilecek idi. Enflasyonun kamu açıklarından kaynaklandığı görüşünden hareketle, enflasyonu denetleyebilmek için kamu açıklarını denetim altına almaya yönelik ekonomik büyüme hızı saptandı. Bu yaklaşım çerçevesinde, 1998 yılı için % 3,5 oranında büyüme hızı hedeflendi.

Enflasyonun denetlenmesi açısından, 1998 yılının başlangıç dönemi oldukça şanslı bir dönem olarak görülebilir. Zira, 1997 yılının ortalarında işbaşına gelmiş olan 55. hükümet, ilk dönemleri ekonomi-dışı alanlarda mücadele ile geçirirken enflasyonu önleme çabalarına girişmemiştir. Böylece 1999 başında tüketici fiyatlarla (TÜFE) yıllık %101.6'ya çıkmış olan enflasyon, alınan bazı bastırıcı önlemlerle devamlı gerileyerek, yıl sonuna doğru 84,6 düzeyine çekilebilmiştir.

Enflasyonun hedeflenen %50'ye çekilemeyeceğinin anlaşılması üzerine, yıl sonuna doğru hedef %58 olarak revize edildi. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınladığı toptan eşya fiyat endeksi ile (TEFE) enflasyonun % 71,8 düzeyinde olduğu açıklandı.

1998 yılı hedeflerinin tutturulamamış olmasının hesabı hiç bir siyasal kadrodan sorulamaz. Zira, yıl bitmeden koalisyon bozuldu ve Nisan 1999'da öngörülen seçimlere dek yeni bir azınlık hükümeti kuruldu. Gerek hükümetin programı, gerek varolan koşullar çerçevesinde önümüzdeki üç ay için fazla bir şey beklemek olası olmadığı gibi, seçimlerden sonra işbaşına gelecek siyasal kadronun da yıl sonuna dek çok ciddi değişiklik yaratacak bir eyleme girişeceğini düşünmek fazla geçerli olmasa gerek. 1999 yılının biraz belirsiz biraz da kayıp bir yıl olarak görülmesi, henüz bütçenin çıkmamış ve siyasal kadroların oluşmamış olması nedenlerine bağlı bulunmaktadır.

Bununla beraber, 1999 yılı ekonomik performansı açısından bazı tahminler yapmak olasıdır. 1999 yılında ekonomik büyüme hızının % 3.5 dolayında olması öngörülmektedir. Bütçe deflatörü ile belirlenen ortalama enflasyon oranı ise % 44 olarak hesaplanmaktadır. 24 katrilyon lira olan bütçede 3,5 katrilyon dolayında birincil fazla verilmesi amaçlanmaktadır. Geçen yıl gerçekleştirilmiş olan vergi değişikliğinin ise 1999 yılında gelir artışına değil, oran indirimi vb. gibi nedenlerle tam tersine, gelir azalışına neden olacağı ileri sürülmektedir.

İradi olarak yaratılmaya çalışılan bu tabloya küresel krizin etki ve yansımaları da dahil edilince, 1999 yılına fazla iyimser bakmak olası gözükmemektedir. Bu hava, IMF'yi de kendine siper eden sermaye kesimine yarayabilir. Sermayenin yeniden yapılanması ve kar oranlarını yükseltebilmeleri hükümeti kendi yönlerinde bazı kararlar almaya zorlayabilmeleri, sosyal güvenlik konusunu sermaye lehine bir çözüme bağlayabilmeleri için 1999 yılı sermaye kesimi açısından avantajlı görülebilir.

Buna karşın, 1999 yılı emekçiler, küçük esnaf vb. gibi sermaye-dışı kesimler için zor ve uflanma yılı olma görüntüsü vermektedir. 1999'da emekçiler için iş bulma ve çalışma koşulları yanında, ücretler açısından da giderek ağırlaşan koşullar hakim olacaktır.

1999 yılı kamu kesimi için de fevkalade ağır ve zor koşullar getirmektedir. Ağır iç ve dış borçlar, yeteri kadar arttırılamayan vergi gelirleri, kamu kesiminin erimesi yanında, özelleştirmelerde de ciddi adımların atılması na neden olacaktır.

Ağırlaşan ekonomik koşullar Türkiye'nin ekonomik ve siyasal bağımsızlığını tehlikeye sokmaktadır. Özel leştirmede dış dayatmalar, uluslararası tahkime razı olma koşulları ve Çokuluslu Yatırım Anlaşmaları (MAI) olarak anılan anlaşma dayatmaları Türkiye'yi çevreleyen emperyalist saldırılardır.

Türkiye'nin bu saldırılara karşı bilinçli ve güçlü karşı koyabilmesi, ancak güçlü ekonomik temele sahip olmakla olasıdır. Bunun için, Türkiye, günlük acil önlemler yanında, ekonomisini güçlendirecek uzun dönemli önlemlere yönelmelidir. Bu önlemlerin başında şunlar sayılabilir:

* Birikim oranı yükseltip, sanayi alt-yapısı çağdaş teknolojiye göre yeniden yapılandırılması;

* İnsan faktörüne ağırlık verilerek, çok insan mantığından, yeterli sayıda ve yüksek kaliteli eğitilmiş insan felsefesi benimsenmelidir;

* Türkiye'nin dünyadaki yeri ve geleceği plan ve projeksiyonlarla saptanıp, uzun-dönemli uygulamalarda piyasa göstergelerinden vazgeçilerek, perspektif planları geliştirilmelidir;

* Kar kavramı yerine verimlilik kavramı getirilerek, yatırımlarda ekonominin ortalama verimliliğini yükseltmeden, gelir dağılımını bozan dengesiz ve verimsiz yatırımlardan kaçınılmalıdır;

* Siyasal gücün ekonomik güce olan aşırı bağımsızlığı, toplumsal kararları optimumdan saptırdığı için, siyasal erkin otonomisinin sağlanmasına yönelik olarak, özelleştirmeler yolu ile varolan özel ekonomik güce daha fazla güç katılmamalıdır;

* Bireysel ve bölgesel gelir dağılımı sorunu çok ciddi boyutlarda olup, giderek büyüme eğilimi taşıdığından dolayı, hem kamu kesiminin küçültülmesinden, hem de özelleştirme politikalarından vazgeçilmelidir. Zira, doğu ve güneydoğu sorununa olduğu kadar bireysel gelir bozukluğu sorununa da ancak kamu işletmeciliği çözüm getirebilir.